

Anmälningar och notiser

Manuel Castells' informationella nätverkssamhälle

Manuel Castells, *Informationsåldern. Ekonomi, samhälle och kultur*, I: Nätverkssamhällets framväxt, II: Identitetens makt, III: Ekonomi och kultur. Övers. Gunnar Sandin. Göteborg: Bokförlaget Daidalos, 1999–2000.

Bakom den besvärjande, och under senare år i skilda sammanhang väl använda termen "globalisering" ligger en pågående världsomspännande kultur- och samhällsomvandling. Vari består då dessa förändringar, och vilka drivkrafter är det som påverkar eller styr denna omvandling?

Bland dem som försökt besvara dessa frågor hör Berkeley-sociologen Manuel Castells som i ett omfattande trebandsverk, *Informations-*

åldern, i syntesens form givit en övergripande bild av globaliseringen som en komplex och mångsidig process. Castells har av många hyllats som den kanske främste samhällsvetaren i vår tid, och har jämförts med namn som Max Weber och Karl Marx. Han skiljer sig dock på flera sätt ifrån dessa socialfilosofer. När dessa sökte efter ett övergripande mönster, efter möjligheter att säga något om sina samtida samhällen och den framtid som stod på lut, använde de analysen som främsta instrument, empirin var underordnad. Hos Castells kan förhållandet sägas vara det motsatta. Han bygger sina resonemang på ett överflöd av insamlad empiri, baserad på forskning inom en rad olika områden i USA, Latinamerika, Asien och Europa. Castells' arbetsmetod kan sägas vara representativ för en slags storforskningsmodell som blivit allt mer vanlig inom samhällsvetenskaperna, och Informationsåldern med sina nära ettusentrehundra sidor kan i många stycken sägas vara ett kollektivt, eller varför inte, "globalt" lagarbete. Även om således Informationsåldern i väsentliga delar har

sin grund i tidigare och samtida analyser och redogörelser från skilda håll är Castells' intention inte att diskutera redan befintliga idéer om post-industrialismen eller informationssamhället. Hans avsikt är att bygga upp en så självständig, eller som han själv skriver, "icke-redundant" diskurs som möjligt.

Det överordnade syftet med verket är att föreslå, och diskutera kring, "en förklarande, tvärkulturell teori om informationsålderns ekonomi och samhälle, med specifik referens till en ny samhällsstruktur." Det är således den informationsteknologiska revolutionen, som genomsyrat alla mänskliga aktiviteter under det slutande 1900-talet, som är utgångspunkten för Castells' analyser. Han pekar här på det faktum att även om nya sociala former och processer uppstått till följd av tekniska förändringar är det ändå inte så att det är tekniken som bestämmer samhällsutvecklingen – snarare kan man tala om att den nya informationsteknologin *förkroppsligar* samhället. Det handlar om ett dialektiskt samspel mellan samhälle och teknik – samhället kan inte förstås eller re-

presenteras utan sina tekniska verktyg.

Hur går det då till när Castells försöker skapa en förståelse för den informations-teknologiska revolutionen? Hur ser resonemangen ut? Som en grund för nätverks-samhället ser han det han beskriver som en motsättning mellan "nätet" och "jaget", och en av förutsättningarna för hans analys är att avståndet mellan dessa nav håller på att vidgas. I ett samhälle med stora sociala rörelser och flyktiga kulturella uttryck blir jakten på identitet, "kollektiv eller individuell, tillerkänd eller konstruerad – en huvudkälla till social mening". Vi skulle förenklat kunna tala om en konflikt emellan globaliseringsprocessen i sig och jakten på *identiteten* (Identitetens makt är också rubriken på band II). Människor organiserar allt mer sin mening inte efter vad de gör utan efter vad de är, eller tror sig vara.

Detta får konsekvenser för både den politiska kulturen och för demokratin. De "kollektiva" identiteter som konstrueras i den framväxande informationsåldern kopplas selektivt in eller ut i det instrumentella utbytet globala nätverk. De nya gemenskaperna uppträder som avväjande, defensiva processer mot globaliseringen och de globala nätverkens upplös-

ning av både tid och rum. Castells trycker på hur de sociala kommunikationsmönstren utsätts för allt större påfrestningar, och han ser i de nya "motståndsidetiteterna" (kollektiva eller individella) en frigörande kraft och med en potentiell förmåga att bygga vidare på den nya tidens samhälle.

I många avseenden ger Castells värdefulla bidrag till förståelsen av de förändringsprocesser vi i dag omfamnas av. Han nyanserar, diskuterar och problematiserar. Helt invändningsfritt är det dock inte. Med den nya teknologiska utvecklingen skall vi vara på väg in i ett nytt slags *nätverkssamhälle*, menar Castells. Detta är riktigt. Men frågan är om människorna i dagens nätverkssamhälle egentligen kommunicerar med varandra på ett så radikalt annorlunda sätt som han vill hävda. Han förbigår i stort sett helt den historiska bakgrunden för sina resonemang.

Möjligheten, och lusten, att kommunicera är inte något nytt. Allt sedan bruket av stentavlor, över handskriftstiden, och från 1400-talets stora medierevolution (den hittills kanske största revolutionen i alla tider) med konsten att trycka böcker, har människor fungerat i olika former av nätverk. Redan den medeltida kristna kyrkan ska-

pade ett omfattande och väl förgrenat nätverk över hela den europeiska kontinenten. Olika tiders nätverk har för övrigt sysslat med att producera, samla och vidarebefordra kunskap och information, kyrkan var (och är) dock kanske den mest maktpåliggande institutionen i sin iver att förmedla, tolka och förädla sitt budskap. Varje historisk tid har också varit beroende av rådande teknologi: i går ritstift och papper, i dag mus och skärm. Det riktigt nya, det som skapat helt nya förutsättningar för kommunikationsmöjligheterna, är egentligen *hastigheten*, och Internet och andra digitala nätverk har också inneburit att kunskap och information blivit tillgänglig för grupper som tidigare har saknat både makt och insyn.

Manuel Castells har med *Informationsåldern* lagt fram en såväl imponerande som omfattande översikt och genomgång av forskningsläget kring informationsteknologi, ekonomi, samhälle, politik och kultur. För överskådlig tid torde Castells' namn (och verk) bli en lika självskrivna referens för såväl samhällsvetare och humanister som de senaste decenniernas ikoner Habermas och Bourdieu. Det är förmodligen inga överord!

Roger Jacobsson

Kulturella Perspektivs
redaktör